

Відгук
16.03.2026
огришак
Руденченко А.А.

Голові
спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.105
у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору
Руденченко Аллі Андріївни

ВІДГУК

офіційного опонента **РОГОТЧЕНКО Олексія Олексійовича**, доктора мистецтвознавства (спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури), професора, заслуженого діяча мистецтв України, члена-кореспондента НАМ України, заступника завідувача відділом теорії та історії культури Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України про дисертацію **ПУГАЧЕНКО Маргарити Костянтинівни «Генеza й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Працю Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Генеza й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» присвячено системному аналізу скляних виробів здебільшого музейних колекцій дотичних до традиційного костюму України. Приділена окрема увага початку виготовлення аксесуарів з художніх силікатів на теренах сучасної України ще з античних часів, коли говорити про формування української ноші ще зарано. Перехід до періоду Київської Русі є логічно вмотивованим і науково переконливим. Аналіз скляних прикрас, зокрема браслетів, не лише ілюструє рівень ремісничої культури, а й підтверджує високий статус українських земель у загальноєвропейській системі культурних обмінів. Авторка обґрунтовано доводить, що йдеться не просто про рівноправну участь, а й про активну та самостійну присутність у культуротворчих процесах Європи.

Подальший аналіз гутного виробництва XVIII століття та мануфактурних осередків становить важливий розділ дослідження.

Залучення матеріалів археологічних досліджень, зокрема гут, підтверджує високий рівень емпіричної бази роботи. Авторка переконливо демонструє, що там, де існувало виробництво скла, закономірно виникали й прикраси, як частина асортименту виробів склоробів.

Аналіз скляних прикрас, зокрема браслетів, не лише ілюструє рівень ремісничої культури, а й підтверджує високий статус українських земель у загальноєвропейській системі культурних обмінів. Авторка обґрунтовано доводить, що йдеться не просто про рівноправну участь, а й про активну та самостійну присутність у культуротворчих процесах Європи.

Крім вітчизняних колекцій було досліджено закордонні збірки Канади, Італії, Чехії та Польщі на предмет знаходження намистин, які увійшли до українського народного костюму. А також – проаналізована діяльність сучасних українських майстрів, які опанували технологію виготовлення намистин за муранськими традиціями.

2. Наукова новизна результатів дослідження (теоретичних та/або експериментальних) насамперед, полягає у тому, що:

- комплексно вивчено генезу й еволюцію скляних прикрас України від античних часів до початку XXI століть;
- проаналізовано типологію аксесуарів зі скла, які увійшли до традиційного українського костюму;
- осмислено специфіку мистецьких технологій у виробництві скляних прикрас Європи;
- розкрито художні особливості 299 скляних артефактів періоду Середньовіччя, збережених у фондах Львівського історичного музею;
- системно розглянуто введення венеційських намистин до ансамблю скляних прикрас України впродовж XVI – початку XXI століть;
- систематизовані дані про збережені нині музейні колекції венеційських намистин в Україні;
- здійснено мистецтвознавчий аналіз виробів сучасних українських майстрів з лемпворку;

- введено до наукового обігу колекцію скляних прикрас ХХ століття з Українського музею Канади в м. Торонто.

Таким чином, можна констатувати, що вибір теми дисертації Пугаченко Маргарити Пугаченко, засвідчує актуальність роботи та відповідає запитам українського мистецтвознавства.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. У сучасних умовах тривалої війни, яка має не лише політичні, а й глибокі культурні причини, ця робота набуває особливої актуальності. Вона демонструє з позицій наукового аналізу, а не публіцистичних узагальнень, причини культурного протистояння та значення мистецької ідентичності як одного з ключових чинників сучасної історії України.

Важливим є також залучення музейних і польових матеріалів, зокрема досліджень у регіонах, які зазвичай залишаються поза увагою науковців, таких як Музей Хреста у Дніпропетровській області та краєзнавчий музей «Патріот» в Івано-Франківській області. Це свідчить про високий рівень професійної мотивації та глибоку відданість обраній темі.

Окремо заслуговує на увагу сміливе порушення проблеми відсутності спеціалізованого виробництва прикрас на українських склозаводах, що відкриває перспективи подальших соціокультурних досліджень.

Значну наукову цінність має також територіальне охоплення дослідження: від Західного Поділля й Східних Карпат до південних і центральних регіонів України. Проведена класифікація скляних намистин та інших прикрас є надзвичайно важливим внеском у розвиток українського мистецтвознавства й культурології, адже ця проблематика раніше залишалася майже нерозробленою.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота Пугаченко М. К. виконувалась, ґрунтуючись на працях знаних канадійських, чеських, італійських та вітчизняних дослідників скляних виробів, технологій скловиробництва та аксесуарів з художніх силікатів.

Натомість дослідження містить нові авторські результати, які є науково обґрунтованими.

Надзвичайно вдалим і методологічно виправданим є зіставлення напрацювань українських гут із венеційською традицією. Такий порівняльний аналіз формує культурний «міст» між Україною та середземноморським світом, що є важливим аргументом на користь європейської інтегрованості української мистецької спадщини. Наукові положення М. К. Пугаченко розроблені та сформульовані на основі дослідження спадщини скляних прикрас, дотичних до традиційного костюму України від появи до сьогодення. Також проведені паралелі з технологіями виробництва аксесуарів та розвиток склярства Європи.

Тому викладені висновки та рекомендації всебічно висвітлюють тему дослідження, є обґрунтованими та достовірними, а робота дисертантки заслуговує на позитивну оцінку.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Тема дисертації є непростю, що неодноразово підкреслювалося у ході обговорення, однак саме ця складність і визначає наукову вагу дослідження. Важливим є те, що авторка переконливо простежує тяглість традицій використання скляних прикрас, починаючи з античного періоду. Це дозволяє Пугаченко М. К. аргументовано показати включеність українських територій у світовий культурний простір не декларативно, а на підставі конкретних матеріальних, археологічних і художніх свідчень.

Зважаючи на специфіку теми дисертації, важливим було дослідження наукової спеціальної літератури мовою оригіналів, викладання певних термінів, які до цього не застосовувалися у вітчизняному науковому обігу.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дисертації висвітлено у 20 одноосібних публікаціях, із них 6 – наукових статті, з яких 5 – у виданнях, включених на дату опублікування до переліку

наукових фахових видань України; 1 публікація, в якій додатково відображено тематику дисертації, опублікована у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus. Також результати дисертації були апробовані на 14 наукових конференціях.

Кількість наукових публікацій, обсяг опрацьованих зразків і широта джерельної бази підтверджують серйозність і масштаб виконаної роботи. Науковий рівень публікацій здобувача засвідчений міжнародною науковою спільнотою. Опубліковані результати за напрямом дослідження виконані з дотриманням у них принципів академічної доброчесності.

Таким чином, наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Слід відзначити соціокультурний вимір дослідження. Авторка аргументовано доводить, що прикраси виконували не лише декоративну функцію, а були маркерами соціального статусу, престижу й навіть формою інвестицій. Це виводить роботу на рівень комплексного аналізу культури повсякдення.

Дисертаційна робота написана українською мовою. Логіка викладу окремих розділів і підрозділів роботи продиктована змістом, метою та завданнями дослідження. Матеріал викладено здобувачкою послідовно та доступно. Стил мовлення відповідає вимогам до написання кваліфікаційної роботи доктора філософії з мистецтвознавства за шифром 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Авторкою вживається загальноприйнята термінологія.

Дисертація складається з й вступу, 4 розділів, висновків до кожного з

них, висновків, списку літератури та додатків. Загальна кількість сторінок дослідження – 333, що відповідає встановленим вимогам до обсягу дисертації. Робота Пугаченко М. К. «Генеза й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» є самостійною та завершеною. Вона оформлена відповідно до наказу МОН України від 12 січня 2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Праця виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності. Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дослідження Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Генеза й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» є результатом самостійних пошуків здобувачки і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Згідно довідки з бібліотеки Університету Грінченка від 26.01.2026 року про автоматизований звіт про перевірку, згенерований спеціалізованим програмним засобом «StrikePlagiarism» встановлено 2 відсотка текстових збігів. Встановлено, що вони є цитатами, використанням ідей, розробок, тверджень провідних вчених у галузі з хімії, мистецтвознавства, археології та містять необхідні посилання на джерела інформації.

Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело. Відповідно до п. 9 порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 (зі змінами), не вважається самоплагіатом використання здобувачем своїх наукових праць у тексті дисертації без

посилання на ці праці, якщо вони попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані здобувачем в анотації дисертації.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. В цілому високо оцінюючи результати дослідження Пугаченко М. К., слід висловити кілька зауважень.

1. У підрозділі, який присвячений періоду другої половини ХХ – початку ХХІ століть, слід було зазначити окремих вітчизняних майстрів, які працювали у згаданих в дисертації напрямках: гутного скла, гарячої емалі тощо. Для більшої цілісності отриманих результатів доречним було б коротко охарактеризувати їх творчий доробок у царині вітчизняного склярства. Чи досліджували Ви у такому руслі художню спадщину окремих авторів у тексті, зокрема в окреслений період часу?

2. На мій погляд, практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження розкрито у повній мірі, вказані можливі напрями застосування та поширення отриманого матеріалу. Так, додана інформація щодо розвитку напрямків у світі сучасних прикрас, зокрема вторинних і екологічних прикрас. Однак чи розглядали Ви типи прикрас з вторинного скляного матеріалу, зокрема з телевізину?

3. У роботі досліджено та продемонстровано значний обсяг матеріалу та термінології, що свідчить про обізнаність у досліджуваній темі. У зв'язку з цим доцільним може бути подальше розширення та уточнення понять глосарію.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Особливу цінність дослідження становить його надзвичайно високий рівень міждисциплінарності. Авторці вдалося комплексно поєднати історичні, мистецтвознавчі, археологічні, технологічні та соціокультурні знання у межах однієї, методологічно цілісної наукової роботи. Саме така синтетичність підходу є надзвичайно рідкісною для цієї складної тематики, що традиційно

розглядалася фрагментарно. Пугаченко М. К. на високому науковому рівні оволоділа методологією наукової діяльності, набула теоретичних знань, пов'язаних безпосередньо з галуззю дослідження, опанувала відповідні уміння, навички та компетенції, компетентна у предметі та об'єкті дослідження.

Представлена праця має потенціал суспільної значущості, адже її результати виходять за межі суто академічного дискурсу й сприяють осмисленню культурного лідерства України у загальноєвропейському та світовому контексті.

Здобувачка переконливо показує, що традиційний костюм України разом із прикрасами є невід'ємним елементом культурної спадщини та мистецької ідентичності української нації. При цьому особливо важливо, що декоративно-прикладне мистецтво розглядається не як «народне» у спрощеному сенсі, а як високопрофесійна художня діяльність, що потребує глибоких знань і майстерності.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Отже, вважаю, що дисертаційна робота здобувачки ступеня доктор філософії з мистецтвознавства Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Генеза й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 023 Образотворче мистецтво, реставрація, галузь знань 02 Культура і мистецтво. декоративне мистецтво, реставрація.

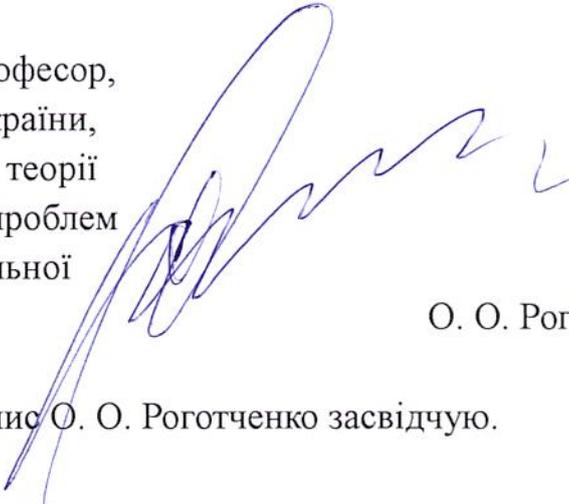
Дослідження за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження

Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023.

Здобувачка Пугаченко Маргарита Костянтинівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
члена-кореспондента НАМ України,
заступник завідувача відділом теорії
та історії культури Інституту проблем
сучасного мистецтва Національної
академії мистецтв України

О. О. Роготченко

Підпис О. О. Роготченко засвідчую.

Директор Інституту проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України
доктор мистецтвознавства, професор,
член-кореспондент НАМ України

І. Б. Савчук

